

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЛІТИЧНІ СИСТЕМИ КРАЇН СВІТУ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>бакалаврський</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u>
спеціальність	<u>052 Політологія</u>
освітня програма	<u>Політичні технології та аналіз політики</u>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> (обов'язкова/за вибором)
факультет	<u>філософський</u>

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету 16 червня 2023 р., протокол № 6

Розробники програми: Авксентьев Олександр Леонідович – доцент кафедри політології філософського факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
(протокол № 11 від 15.06.2023 р.)

Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «**Політичні технології та аналіз політики**»

Гарант освітньої програми

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету
Протокол № 10 від 14 червня 2023 р.

Голова методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політичні системи країн світу» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності «політологія». Предметом вивчення навчальної дисципліни є: політичні системи світу

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладення навчальної дисципліни є – показ студентам складної картини сучасного світу, процесів модернізації у різних регіонах планети, суперечностей розвитку та динаміки трансформації різних країн світу. Ознайомлення студентів з новітніми напрацюваннями зарубіжних і вітчизняних учених-політологів, фактичним матеріалом, який висвітлює особливості політичної трансформації країн світу на початку 3-го тисячоліття. Метою курсу є формування таких фахових компетентностей бакалаврів-політологів:

Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування. . Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

1.2. **Основним завданням** навчальної дисципліни є – висвітлення проблем трансформації політичних систем сучасного світу; ознайомлення з науковим інструментарієм дослідження динаміки трансформації політичних систем.

1.3. Кількість кредитів – 5

1.4. Загальна кількість годин – 150 (150 з/в)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
Не передбачені	Не передбачені
Самостійна робота	
86 год.	132 год.
Індивідуальні завдання	
Контрольна робота 1/1	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні перспективи та аналіз політичних систем у порівняльній політології. Основні підходи.

Тема 1. Основи теорії політичних систем.

Системний підхід у політиці. Політика як підсистема суспільства в концепції Т.Парсонса.

Застосування системного підходу в теорії Д. Істона та Г. Алмонда. Структура політичної системи. Основні функції політичної системи. Держава як базовий елемент політичної системи. Модель політичної системи Д. Істона. Характеристика функцій входу, виходу, зворотного зв'язку, навколишнього середовища в моделі Істона. Політична система з точки зору функціонального підходу. Інституційна, політико-культурна, ідеологічна, політико-партійна та інші підсистеми політичної системи. Типологія політичних систем. Основні критерії типологізації політичних систем. Ефективність політичної системи. Проблема стабільності політичних систем.

Тема 2. Політичний режим і політична система.

Визначення політичного режиму. Сучасні трактування політичного режиму. Внутрішня логіка політичного режиму. Політичний режим як спосіб здійснення влади, феномен, у якому відображуються межі, «розміри» влади, отже ступінь свободи та прав людини. Політичний режим як відображення стилю правління, взаємовідносин центрального уряду та суспільства... Співвідношення категорій «політичний режим» і «політична система». Типологія політичних режимів. Демократія і авторитарність як способи організації соціальних взаємодій. Демократичні, авторитарні та тоталітарні режими в сучасному світі.

Тема 3. Форми правління у контексті глобалізації.

Глобалізація: зміст, об'єктивна та суб'єктивна зумовленість. Ключові терміни: фрагментація та глокалізація, що розкривають зміст глобалізації. Суперечливий характер глобалізації. Глобалізація і державний суверенітет. Ключові терміни, які розкривають цю тезу: обмежений, знижений, прозорий, м'який і т.ін. Пріоритетність терміну «мембрана». Теорія мондіалізму та анклавно-конгломеративної побудови сучасного світу. Концепція неофедералізму: держава як така, що більше (за обсягом центральної влади) конфедерації та менше федерації. Концепція Джона Грея майбутнього світопорядку – плюралізм мирного співіснування політичних режимів.

Метаморфози форм правління: реалізація принципу субсидіарності. Гегемоніальна політика та субполітика. Вплив глобалізації на демократичну форму правління. Побудова влади за пірамідальною ієрархією та за сітьовим (горизонтальним принципом в умовах розвою глобалізаційних процесів як вшир, так і вглиб).

Розділ 2. Компаративний аналіз західних демократій

Тема 4. Ліберальна демократія – модель державного устрою країн Заходу та її трансформації на поч. III-го тисячоліття.

Захід – світ з внутрішньою єдністю та логікою розвою, які базуються на ліберальній демократії. Лібералізм у широкому і вузькому значенні. Зародження лібералізму як явища, натомість як однієї з основних політичних ідеологій. Лібералізм – продукт розвою Європи. Основні принципи (плюралізм, свобода, еволюційний розвиток, правові закони) та цінності (індивідуалізм, егалітаризм, універсалізм, меліоризм) лібералізму.

Лібералізм, демократія і соціалізм – основні суперники XIX століття. З'єднання лібералізму і демократії. Необхідність постійного дотримування балансу цих складових (Дж. Сарторі, про ліберальну демократію як клубок прядива з двома кінцями (...К.Поппер – як маятник, що рухається...)). Синдром Люсьєна Пая – вичерпана характеристика незахідного політичного процесу та одночасна характеристика (від противного) ліберальної демократії. Утворення Сполучених Штатів Америки та республіки Франція – перші епохальні ліберальні демократії.

Розширення політичних прав і свобод (США, Франція, Велика Британія), істотне збільшення та зміцнення феномена «народ». Поступова трансформація проблеми «участь в управлінні» у проблему «контроль контролерів». Формування «communitatum» (асоціація асоціацій).

Плюралістична демократія. Групи за інтересами та політичні партії як домінанта розвою демократичного правління. Поліархія, розширення зони свободи громадян та контролю з їхнього боку за якістю державного правління. Консоціативна демократія.

Тема 5. Плюралістична демократія Сполучених Штатів Америки.

Революція в британських колоніальних володіннях Північної Америки та утворення Сполучених Штатів Америки. Об'єднання громадян дев'яти штатів у Нью-Йорку, виклик Королю Великої Британії Георгу III (1765 р.). Континентальні Конгреси (1774, 1775, 1776 рр.). Декларація Незалежності (1776 р.). Статті Конфедерацій Довічного Союзу (1777 р.). Слабкість Центрального уряду. Прийняття Конституції США (1787 р.). Конституційні проекти Вірджинії та Нью Джерсі. Два великі компроміси.

Конституція США. Принципи основного закону США: республіканізм, федералізм, розподіл влад, взаємний контроль. Сім статей Конституції (4300 слів). «Біль про права», 25 доповнень до основного закону упродовж понад двох століть. Конституція – головна підойма особливостей політичної системи США як розподіленої демократії.

Основний зміст та особливості плюралістичної моделі Сполучених Штатів Америки. Федералізм. Концепції «двоїстого федералізму» та «кооперативного федералізму». Проблема балансу федеральної влади та влади штатів – «зброя» у руках багатьох кандидатів у Президенти. Тенденція до збільшення компетенції Федеральної влади.

Відносини співробітництва і конфлікту між Конгресом і Президентом. Реальне здійснення принципу розподілу влади як принципу стримувань і противаг. Конгрес США. 18 повноважень та еластичний «параграф про необхідне і належне», бікамеральність, двопартійність, лобізм, внутрішні реформи (1946, 1970 рр.), тісний зв'язок конгресменів з електоратом виборчих округів. Президент. Обсяг повноважень: глава виконавчої влади, головнокомандувач збройними силами, призначення урядових осіб, право вето, принцип «невід'ємного права». Президент США – лідер нації. Адміністрація та Кабінет Президента.

Рівень довіри громадян урядові США. Порівняльна характеристика з розвинутими країнами Заходу (Британія, Франція, Німеччина, Італія).

Судова система Сполучених Штатів Америки. Конституція і Закон про судову систему (1789 р.) про місце і роль судової системи як такої політичної гілки влади, що має підтримувати порядок і свободи та рівновагу між свободами і рівністю. Структура судової системи.

Політичні партії Сполучених Штатів Америки. Конкретне відображення гомогенної політичної культури та ідеологічного спектру громадян.

Тема 6. Вестмінстерська демократія Великої Британії.

«Стара демократія» Великої Британії. Специфіка еволюції англійської демократії. Погляди на основні віхи виникнення та розвою сучасного правління у Британії. Виникнення центральної монархії Тюдорів (1485 р.). Боротьба між королем Генріхом VIII та римсько-католицькою церквою, заснування англіканської церкви (XVI ст.). Боротьба між королівською владою та парламентом. Реставрація (1660 р.). Славна революція (1688 р.). Поява нових інститутів влади у зв'язку з вимогами «промислової революції», зростання рівня освіченості населення, урбанізація, реформа виборчого права (1832 р.). Надання виборчих прав більшості чоловічого населення.

Переможна участь Великої Британії у двох світових війнах та зменшення її ролі у світовій політиці. П'ять стадій розвитку Британії після Другої світової війни. Перша – творення держави загального благоденства (твори М. Кейнса, Кабінет лейбориста Клемент Етлі (1945 р.); друга (1951-1964 рр.) – політика консерваторів; третя (з 60-х років до 1970 р.) критика консерватизму; четверта – неоконсервативна політика (Маргарет Тетчер, Джон Мейджер); п'ята – перемога лейбористів та Т. Блера. Писана та написана конституція Великої Британії. Вступна стаття та Конституційні акти (1707, 1911, 1949, 1958, 1963, 1978 рр.). Порівняльна характеристика неписаної конституції Британії та писаної Сполучених Штатів Америки.

Велика Британія – унітарна держава, під короною якої знаходиться чотири нації (Англія, Шотландія, Уельс, Північна Ірландія). Ірландія утворилася у 1916-1921 рр. Обсяги повноважень складових Великої Британії.

Законодавча та виконавча влада Британії. Роль та повноваження Палати Общин (громад), уряду. Специфіка взаємодії між ними. Партильний контроль над парламентом і Урядом.

Громадянське суспільство Великої Британії. Політична культура та легітимність влади. Участь громадян у політиці. Діяльність груп за інтересами. Рівна відстань зацікавлених груп від владних структур. Система політичних партій та виборча система. Підтримка з боку суспільства урядової політики як такої, що поєднує ринкові принципи з активною соціальною політикою (Моморандум Тоні Блера та Герхарда Шрьодера).

Тема 7. Політична система Франції – країни трьох революцій.

Особливості становлення французької нації. Риси французького абсолютизму. Рационалістичне трактування політики у процесах французьких просвітників XVIII ст. Велика Французька революція та її вплив на політичний розвиток Європи та Північної Америки.

Конфлікт між традиційними та республіканськими цінностями як основа динаміки політичного розвитку Франції. Історико-конституційна динаміка політичних режимів.

Інституційні особливості політичної системи П'ятої республіки. Політичні інститути: президент, парламент, адміністративно-територіальна система. Повноваження президента. Повноваження уряду. Законодавча влада П'ятої республіки. Судова влада у Франції. Соціальна система французького суспільства та партійна система країни. Нові виклики французької демократії.

Тема 8. Федеративна республіка Німеччини: демократія, корпоративізм, федералізм

Витоки німецької політичної традиції. Формування упродовж віків базових німецьких цінностей (корпоратизм, горизонтальні соціально-політичні відносини, місцева самоврядність, федералізм, виборність монархії і т. ін.). Німецький Союз та роль Пруссії в ньому. Конституційна Хартія Пруссії (1850 р.). Створення Бісмарком об'єднаної Німеччини. Використання у Конституції нової держави (1871 р.) деяких положень Конституції Франції. Відмінність імперського парламенту від французького, британського, італійського. Загальне виборче право. Перша світова війна та гальмування подальшої еволюції політичного режиму.

Веймарська Республіка та її падіння внаслідок авторитарних і тоталітарних тенденцій у суспільстві і німецькому політикумі. Трансформування Веймарської Республіки у Третій Рейх. НСДАП та фюрер. Поразка німецького фашизму у Другій світовій війні. ГДР. Розпад німецького комунізму у Східній Європі. Відтворення єдиної німецької держави ФРН. Вирішальне значення економічних реформ Л. Еркхарда для демократизації Німеччини. НДР. Розпад німецького комунізму у Східній Європі. Відтворення єдиної німецької держави ФРН. «Приєднання» Сходу та Заходу чи становлення єдиної Німеччини?

Німецька модель елітистської демократії. Законодавча влада. Бундестаг та Бундесрат.

Виконавча влада ФРН. Роль канцлера. Німецький федералізм. Пошуки балансу: «федерація земель», «конституційна здатність земель». Партійна система ФРН. Політичні партії – важливіший чинник стабільності демократичної системи. Домінантна роль у політичному полі ХДС/ХСС, СДПН, СЕДПН та Союз-90 («зелені»). Політичні партії та електоральні процеси.

Витіснення політичної біполярності та антагонізму інтегральними складовими лібералізму і консерватизму. Державна регуляторна політика щодо політичних партій як умова унеможливлення повернення до фашистської диктатури. Закон про політичні партії (1967 р.). Судова система ФРН – самостійна гілка політичної влади. Складові судові мегасистеми: а) саме право, сукупність правових приписів; б) організаційно-ресурсна і кадрова складова; правова свідомість суспільства та правова практика.

Тема 9. Канада – держава між короною та ліберальною демократією.

Канада як одне з найбільш цікавих сучасних ліберально-демократичних держав. Історичні умови становлення політичної системи Канади. Спільні риси та особливості державною устрою США та Канади. Характеристика федерального устрою канадської держави. Специфіка політичної культури Канади. Зміст північноамериканського акту 1867 р. між королівським двором та франкоканадським населенням як рішучий крок закріплення позицій британської корони на північноамериканських землях. Статус домініону. Утворення централізованої держави. На рубежі XIX-XX ст. 1931 р.: визнання британською короною права Канади на проведення самостійної внутрішньої та зовнішньої політики.

Етнополітична ситуація у Канаді. Мультикультурний федералізм – основа політичної системи Канади. Основні положення Конституційного акту 1982 року. Принципи політичної системи Канади. Особливості законодавчої та виконавчої влади. Судова влада країни та її трансформація. Політичні партії та принципи виборчого законодавства у Канаді. Місце Канади у сучасному геополітичному просторі. Зовнішня політика країни на початку XXI ст.

Розділ 3. Від тоталітаризму до демократії

Тема 10. Тоталітарні політичні режими. Суперечливість трансформаційних процесів у країнах Центральної та Східної Європи.

Етимологія поняття «тоталітаризм». Зародження й розвиток ідей повного підпорядкування частини цілому, індивіда – державі (Геракліт і Платон, Т. Мор і Т. Кампанелла, Маркс і Ніцше, сучасні адепти практичного тоталітаризму (Кім Чен Ір, Ф. Кастро та ін.). Тоталітаризм як цивілізаційно-культурний феномен. Образно-емоційна характеристика тоталітарного режиму (Оруелл, Кьостлер, Солженіцин та ін.) і наукова рефлексія цього способу виробництва політики (Ч. Ендрейн, Р. Арон, Ф. Бродель, М. Бердяєв, А. Безансон, Ф. Хайек, З. Бжезинський та ін.).

Політико-інституційні аспекти тоталітаризму. Фашизм Б. Муссоліні, А. Гітлера і Франко. Радянський комунізм і «народна демократія» східноєвропейських і інших сателітів Радянського Союзу. Загальне й специфічне різноманітних тоталітарних режимів. Крах тоталітаризму в СРСР і Східній Європі.

Тоталітарні політичні режими у сучасному світі й збереження залишків тоталітаризму в країнах, які обирають шлях модернізації. Конституційні зміни в Китаї (1993 р.) і В'єтнамі (1992 р.). Реформи Ден Сяопіна і розвиток ринкової економіки в Китаї. Збереження закритих суспільств у Північній Кореї та Кубі, теоретичним обґрунтуванням яких є відповідно ідеологія чучхе (марксизм з урахуванням корейської специфіки) і комуністична ідеологія.

Тема 11. Російська політична система: постійне посилення авторитарних тенденцій.

Моделі модернізації: політична практика. Стратегії поставторитарного переходу до демократії: інституціональні та процедурні фактори. «Стартові» умови демократичних перетворень у Росії. Фактори конфліктності та консолідації демократії. Епоха М. Горбачова – кінець СРСР (1985-1991рр.). «Ринковий штурм» або гайдарівські реформи. Реформатори та російське суспільство. Закритість і відкритість російського суспільства. Капіталізація Росії за одну «п'ятирічку». Дві хвили маргіналізації в Росії. Росія на початку XXI ст.: наддержава або сировинний придаток Європи? Розстріл парламенту в 1993 р. Б. Єльцин – «Президент всієї Русі». Росія за В. Путіна: посилення державності та авторитаризму. Генрі Хейл про «патрональне президентство» та «керівану» демократію. «Рокіровка у владі». Прихід президента Д. Медведєва. Зовнішньополітичні пріоритети Росії. Місце Росії в системі сучасних міжнародних відносин. Росія та США: вектори протистояння. Росія та Євросоюз. Росія й НАТО. Росія у пострадянському просторі. Російська Федерація та Україна. Росія та Білорусь. Росія та країни Центральної Азії. Єдиний Митний Союз – спроби відродження минулого впливу Росії на пострадянському просторі. Російська агресія проти України як агоністична форма зрощування авторитарного та імперського.

Тема 12. Україна на шляху до демократії.

Багатоетапний процес формування системи державної влади в Україні. Протиріччя української нації та державності. Від декларації «Про державний суверенітет Української СРСР» (16 липня 1990 р.) до Акта проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.). Позитивні та негативні умови становлення молодого Українського держави. Становлення і основні параметри системи державної влади у незалежній Україні. Параметри суспільно-політичного розвитку України. Трансформація правлячої політичної еліти України в 1991-2011 рр. Втрачені можливості демократизації суспільства після «майдану». Динаміка політичного устрою в Україні: проблема співвідношення законодавчої, виконавчої та судової влади. Посилення системи «патримоніального президентства» після виборів 2010 р. партійна система України та розвиток виборчого законодавства. Стратегія подолання економічних труднощів і кризи політичної системи України. Прогнози подальшого політичного розвитку України. Політична система України за умов воєнного стану.

Розділ 4. Незахідний політичний процес

Тема 13. Неопатримоніальні політичні режими. Політичні системи країн Азії та Близького Сходу.

Захід та демократія: генеза нових уявлень про призначення влади. Посткласичні моделі демократії. Теорії раціонального вибору та деліберативної демократії. Теорії еволюційного та революційного розвитку суспільства. Циклічні теорії. Загальна характеристика теорій модернізації. Органічна та неорганічна модернізації. Особливості посттоталітарного синдрому. Демократичний транзит і консолідація демократії.

Патримоніалізм і неопатримоніалізм. Сутність та основні особливості неопатримоніалізму. Інверсійні траєкторії пострадянської трансформації: четверта хвиля демократизації? Пострадянські неопатримоніальні режими; генеза, особливості, технології. «Кольорові революції»: вихід з неопатримоніалізму чи його перебудова?

Тихоокеанська, китайська й азійська парадигми та їхнє місце у світовій політиці. Політичні системи країн Азії та Близького Сходу. Багаті та бідні країни Азії. Взаємозв'язок рівнів економічного та політичного розвитку.

Розвиток внутрішньої диференціації та автономізації структур соціуму (Г. Алмонд, Дж. Б. Пауелл, Д. Аптер, Дж. Коулмен);

- створення нових механізмів примирення і погодження інтересів (С. Хантінгтон);

- «дифузія влади» і функціональні зміни засобів рекрутування та циркуляції еліт (Р. Даль, С. М. Ліпсет);

- економіко-технологічна трансформація завдяки індустріалізації (У. Росту);

- формування нового типу динамічної та підприємливої особи (Д. Лернер, Г. Алмонд, С. Верба). Критерії оцінювання рівнів модернізації («осучаснення») суспільства (ідентичність, легітимність, участь, дистрибуції проникнення). Найбільш характерні риси сучасних суспільств (індивідуалізм, диференціація, раціональність, економізм, експансіонізм). Співіснування традиційності і сучасності – важлива характеристика модернізації. Проблема співвідношення цих перемінних.

Тема 14. Особливості становлення політичної системи Японії.

Історичний екскурс становлення японської державності. Політичний устрій сучасної Японії. Організація державної влади в Японії та її особливості. Японія як конституційна парламентська монархія. Тип модернізації в Японії.

Тема 15. Політична система Китаю.

Особливості модернізації у Сінгапурі. Недемократичний шлях до економічного та соціально-культурного розвитку. Політична система Індії: між авторитаризмом та демократією. Модернізація та традиція у сучасному Китаї. Китайська «конвергенція». Політичні системи арабських держав. Революційні спалахи в арабському світі наприкінці першого десятиріччя XXI ст. Арабські режими окостеніли, але вони – заслін проти ісламістів.

Тема 16. Сінгапур – шлях від диктатури до демократії.

Перехід від колишньої колонії Великобританії до однієї з технологічно розвинених країн світу. Шлях від диктатури авторитарного лідера до демократичного режиму. Особливості політичного устрою Сінгапуру. Внутрішня соціально-економічна політика Сінгапуру. Її особливості.

Тема 17. Політична система Ізраїлю.

Особливості створення держави Ізраїль. Становлення Ізраїлю як унітарної парламентської республіки з розвиненим місцевим самоврядуванням, з одного боку, та мілітаризованою теократичною державою – з іншого. Унікальність політичної системи Ізраїлю. Політичні перспективи Ізраїлю.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього го	у тому числі					Усього го	у тому числі				
л		сем	сп	інд	лаб	л		сем	сп	інд	лаб	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні перспективи та аналіз політичних систем у порівняльній політології.												
Основні підходи												

Тема 1. Основи теорії політичних систем	12	4	4	4			11	1		10		
Тема 2 Політичний режим і політична система	12	4	4	4			12	1	1	10		
Тема 3 Форми правління у контексті глобалізації	8	2	2	4			10			10		
Разом за розділом 1	32	10	10	12			33	2	1	30		
Розділ 2. Компаративний аналіз західних демократій												
Тема 4. Ліберальна демократія – модель державного устрою країн Заходу та її трансформації на поч. III-го тисячол.	7	2	1	4			13	2	1	10		
Тема 5 Пліуралістична демократія Сполучених Штатів Америки	8	2	2	4			10			10		
Тема 6 Вестмінстерська демократія Великої Британії	8	2	2	4			12	1	1	10		
Тема 7 Політична система Франції – країни трьох революцій	8	2	2	4			10			10		
Тема 8 Федеративна республіка Німеччини: демократія, корпоративізм, федералізм	8	1	1	6			9			9		
Тема 9 Канада – держава між короною та ліберальною демократією.	9	1	2	6			9			9		
Разом за розділом 2	48	10	10	28			63	3	2	58		
Розділ 3. Від тоталітаризму до демократії												
Тема 10. Тоталітарні політичні режими. Суперечливість трансформаційних процесів у країнах Центральної та Східної Європи.	16	4	4	8			12	1	1	10		
Тема 11. Російська політична система: постійне посилення авторитарних тенденцій.	13	3	2	8			10			10		
Тема 12. Україна на шляху до демократії.	11	1	2	8			7	1	1	5		
Разом за розділом	40	8	8	24			29	2	2	25		
Розділ 4. Незахідний політичний процес.												
Тема 13. Неопатримоніальні політичні режими, політичні системи країн Азії та Близького Сходу.	5	2	1	2			5	2	1	2		
Тема 14. Особливості становлення політичної системи Японії	7		1	6			2			2		
Тема 15. Політична система Китаю.	8	1	1	6			3	1		2		
Тема 16. Сінгапур – шлях від диктатури до демократії	5	1		4			4			4		
Тема 17. Політична система Ізраїлю	5		1	4			6		1	4		
Разом за розділом	30	4	4	22			19	3	2	14		
УСЬОГО	150	32	32	86			150	10	8	132		

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	К-ть годин	
		денна	заочна
1	Основи теорії політичних систем	4	
2	Політичний режим і політична система	4	1
3	Форми правління у контексті глобалізації	2	
4	Ліберальна демократія – модель державного устрою країн Заходу та її трансформації на поч. III-го тисячоліття.	1	1
5	Плюралістична демократія Сполучених Штатів Америки	2	
6	Вестмінстерська демократія Великої Британії	2	1
7	Політична система Франції – країни трьох революцій	2	
8	Федеративна республіка Німеччини: демократія, корпоративізм, федералізм	1	
9	Політична система Канади	2	
10	Тоталітарні політичні режими. Суперечливість трансформаційних процесів у країнах Центральної та Східної Європи.	4	1
11	Російська політична система: постійне посилення авторитарних тенденцій.	2	
12	Україна на шляху до демократії	2	1
13	Неопатримоніальні політичні режими. Політичні системи країни Азії та Близького Сходу.	1	1
14	Особливості становлення політичної системи Японії	1	1
15	Політична система Китаю.	1	
16-17	Політична система Ізраїлю. Сінгапур – шлях від диктатури до демократії	1	2
	Усього	32	8

4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Розглянути основи теорії політичних систем	4	10
2	Дослідити політичний режим і політична система у порівняльній політиці	4	10
3	Визначити форми правління у контексті глобалізації	4	10
4	З'ясувати, що таке ліберальна демократія як модель державного устрою країн Заходу та її трансформації на поч. III	4	10
5	Розглянути плюралістичну демократію Сполучених Штатів Америки	4	10
6	Розглянути вестмінстерську демократію Великої Британії	4	10
7	З'ясувати особливості політичної системи Франції – країни трьох революцій	4	10
8	Розглянути детально таке питання: Федеративна республіка Німеччини: демократія, корпоративізм, федералізм	6	9
9	З'ясувати особливості політичної системи Канади. Держава між короною та ліберальною демократією.	6	9
10	Дати визначення «Тоталітарні політичні режими». У чому полягає суперечливість трансформаційних процесів в країнах Центральної та Східної Європи ?	8	10
11	З'ясувати, в чому полягають витoki авторитарних тенденцій, імперської політики в сучасній Росії.	8	10
12	Україна на шляху до демократії	8	5
13	Дати визначення неопатримоніальних політичних режимів. Виявити особливості політичних систем країн Азії та Близького Сходу.	2	2
14	З'ясувати, у чому полягають особливості становлення політичної системи Японії	6	2
15	Детально розглянути політичну систему Китаю та її особливості.	6	2

16	Розглянути унікальний шлях від диктатури до демократії Сінгапура.	4	4
17	Детально розглянути політичну систему Ізраїлю	4	4
	Усього	86	32

5. Індивідуальні завдання

2 контрольні роботи, аналітичні доповіді

7. Методи навчання

У рамках вивчення курсу використовуються такі основні форми занять:

□ лекції; семінари; самостійна підготовка; контрольна робота ; підготовка аналітичних доповідей

Основними методами навчання є викладення лекційного матеріалу з використанням медіа презентацій та відеоматеріалу із зазначеної проблематики. Організація семінарських занять, на яких студенти представляють доповіді з медіа презентаціями. Студенти використовувати методики прогнозування та моделювання сценаріїв політичного розвитку.

8. Методи контролю

Передбачені 1 контрольні роботи, підсумковий семестровий контроль – залік

9. Схема нарахування балів За перший семестр

Поточне тестування та самостійна робота											
Розділ 1			Розділ 2						Розділ 3		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12
10			15						10		
							2 к/р	Разом	залік	Сума	
Розділ 4							10	60	40	100	
T13	T14	T15	T16	T17							
15											

Шкала оцінювання згідно з Положенням про організацію навчального процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (від 31.08.2015 р.)

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70 – 89	
50 – 69	
1 – 49	не зараховано

Питання з курсу до заліку

1. Поняття політичної системи та її функції. Структура політичної системи.
2. Політична система і політичний режим.
3. Стадії розвитку конституційної державності.
4. Держава як базовий елемент політичної системи.
5. Модель політичної системи Д. Істона.
6. Характеристика функцій «входу» та «виходу» політичної системи.
7. Форма правління і форма державного устрою.
8. Місцеве самоврядування: поняття та основні завдання.
9. Функції управління: класифікація та проблеми розподілу.
10. Інтернет-комунікації в політичній системі. «Електронний уряд».
11. Політичні партії. Сучасні партійні системи.

12. Парламентська форма правління в сучасному світі.
13. Президентська форма правління в сучасному світі.
14. Змішана (президентсько-парламентська) форма правління в сучасному світі.
15. Маркетингові форми політичної комунікації..
16. Мобілізаційні форми політичної комунікації.
17. Політико-комунікативна підсистема політичної системи суспільства.
18. Лідерство в політичній системі.
19. Специфіка федеративної форми державного устрою.
20. Особливості унітарної форми державного устрою.
21. Становлення демократичної націодержави США. Конституція США.
22. Федералізм США.
23. Розподіл функцій влади в політичній системі США.
24. Партийна система США.
25. Основні віхи, шляхи та особливості становлення демократії ФРН.
26. Партийна система ФРН.
27. Законодавча, виконавча та судова гілки влади ФРН.
28. Історико-конституційна динаміка становлення демократії у Франції.
29. Інститути законодавчої та виконавчої влади П'ятої Республіки.
30. Шляхи та особливості становлення демократії Великої Британії. Неписана Конституція.
31. Партийна система Великої Британії.
32. Засади парламентаризму та федералізму Канади.
33. Головні риси законодавчої та виконавчої влади Канади.
34. Політична система Індії.
35. Монархія, законодавча та виконавча влада сучасної Великої Британії.
36. Мультикультурний федералізм в політичній системі Канади.
37. Російська політична система: витоки імперської політики.
38. Особливості політичної системи Японії – конституційної парламентської монархії.
39. Особливості політичної системи сучасного Китаю.
40. Політична система Ізраїлю.
41. Політична модернізація некласичного типу: сутність та основні аспекти.
42. Загальна характеристика ліберальної демократії.
43. Сутність та основні характеристики неопатримоніальних політичних режимів.
44. Моделі некласичної модернізації.
45. Поняття політичного режиму. Основні типи політичних режимів.
46. Авторитарний політичний режим і основні моделі трансформації до демократії.
47. Порівняльна характеристика радянського і німецького варіантів тоталітаризму.
48. Тоталітаризм як політичний режим і соціокультурний феномен.
49. Особливості та інструменти зовнішньої глобалізації.
50. Проблема стабільності політичних систем.
51. Сутність та основні риси сучасної демократії.
52. Україна в сучасному геополітичному просторі.
53. Метаморфози політичної системи за умов глобалізації.
54. Природа і сутність глобалізації.
55. Місце Росії в сучасному глобалізованому світі. Тенденції авторитаризації владних відносин в політичній системі Росії.
56. Політична система України за умов воєнного стану.
57. Форма правління та форма державного устрою України.
58. Законодавча та виконавча гілки влади в Україні.
59. Порівняльна характеристика авторитарного і тоталітарного політичних режимів.
60. Траєкторії розвитку політичних систем пострадянських країн.

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока

	активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

На залік виносяться три відкриті питання, одне питання оцінюється в 14 балів, два питання оцінюються по 13 балів. Оцінювання знань та умінь здобувача при підсумковому контролі здійснюється відповідно до наступних критеріїв:

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Загальна сума балів семестрового та підсумкового контролю складає «100».

10. Рекомендована література

1. Dickovick, J. T., Eastwood J. Comparative Politics: Integrating Theories, Methods, and Cases. 2016.
2. Mahler, G. S. Comparative Politics: Exploring Concepts and Institutions Across Nations. 2019.
3. Conceptualising comparative politics / ed. by Anthony Petros Spanakos and Francisco Panizza. New York, NY : Routledge, 2016. 256 p.
4. Introduction to comparative politics: political challenges and changing agendas / edited by Mark Kesselman, Columbia University, Joel Krieger, Wellesley College, William A. Joseph, Wellesley College. edition 8th edition. Australia; Brazil; Mexico; Singapore; United Kingdom; United States : Cengage Learning, 2017. 740 p.
5. Порівняльна політика : основні політичні системи сучасного світу / за ред. В. Бакірова, М. Сазонова ; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків : [б.в.], 2008. 574 с.
6. Політична система: сучасні проблеми розвитку громадянського суспільства і держави : у двох томах / за ред. О. В. Скрипнюка ; Нац. акад. правових наук України. Київ : Логос, 2010 .

Допоміжна література

1. Бабкіна О. Демократичні детермінанти трансформації українського суспільства. *Віче*. 2007. №13. С. 25-29.
2. Белл, Деніел. Китайська модель : політична меритократія та межі демократії; з англ. пер. О. Дем'янчук. Київ : Наш Формат, 2017. 309 с.
3. Горовіц Д. Порівняння демократичних систем. *Демократія: антологія* / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108с. С. 826 – 833
4. Дослідження найбільш поширених у світі пропорційних виборчих систем і перспектив їх запровадження у національне державотворення та правотворення: Аналітична доповідь / За заг. ред. к.філос.н. О. А. Фісуна. К.: НІСД, 2007. 120 с
5. Кармазіна М. С. Президентство: український варіант. К. 2007. 365 с.
6. Лінц Х. Президентська система і парламентаризм. *Демократія: антологія* / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2005. Ч. IV. XXVIII+1108 с. С. 802-827.
7. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності. Київ:Ніка-Центр, 2008.986 с.
8. Порівняльне правознавство, порівняльна політологія : систематичний бібліографічний показник / за ред. О.В. Кресіна, І.О. Кресіної ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002.311 с.
9. Пояркова Т. К.. Кризовий синдром модернізації незалежної України : причини виникнення та засоби подолання : моногр. Суми : Університетська книга, 2015. 351 с.
10. Проблеми модернізації політичних систем сучасності : монографія / за заг. ред. Л.М. Герасіної, О.Г. Данильяна ; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого.Харків : Право, 2008. 317с.
11. Романюк, А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи : інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 389 с.

12. Beyond the Euromaidan : Comparative Perspectives on Advancing Reform in Ukraine / ed. by Henry E. Hale and Robert W. Orttung. Stanford, California : Stanford University Press, 2016. 322 p
13. Bunce V., McFaul M., Stoner-Weiss K. Democracy and authoritarianism in the postcommunist world. Cambridge; New York: Cambridge University Press. 2010. 347 p.
14. Comparative historical analysis in the social sciences / ed. by James Mahoney, Dietrich Rueschemeyer. Cambridge, U.K. ; Cambridge University Press, 2003. 444 p.
15. Comparative politics : rationality, culture, and structure / ed. by Mark Irving Lichbach, Alan S. Zuckerman. 2nd ed. Cambridge ; Cambridge University Press, 2009. 497 p.
16. Comparative politics today : a world view / ed. by. G. Bingham Powell, Russell J. Dalton, Kaare Strom. 10th ed. Boston : Longman, 2012. 722 p
17. Fisun, Oleksandr. "Neopatrimonialism in Post-Soviet Eurasia," in Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes edited by Bálint, Magyar. Budapest: CEU Press: 75-96. 2019
18. Haggard S., McCubbins M. Presidents, Parliaments, and Policy. Cambridge University Press, 2001. 359p.
19. Hale H. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspectives. Cambridge University Press, 2015. 538 p.
20. Lijphart A. Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries. New Haven: Yale University Press, 1999. 351 p.
21. Linz J., Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. JHU Press, 2011. 504 p.
22. Mehler, Andreas. "Post-conflict democratization and power-sharing". In Routledge handbook of democratization in Africa, edited by Gabrielle Lynch and Peter VonDoepp. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2020.
23. Stepan A. Linz J. Yadav Y. The Rise of "State-Nations". *Journal of democracy*. 2010. Vol. 21. No 3. P. 50-68
24. Stepan A. Ukraine: Improbable Democratic «Nation-State» But Possible Democratic «State-Nation»? *PostSoviet Affairs*. 2005. Vol. 21. No 4. P. 279 – 308
25. Way L. Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2015. 274 p.
26. Wolff, Stefan, and Christalla Yakinthou. Conflict Management in Divided Societies: Theories and Practice. Hoboken: Taylor and Francis. 2013.